

KS. KAZIMIERZ MATWIEJUK

CELEBRACJA PRZYMIERZA BOGA Z LUDŹMI W ŚWIĘTACH ŻYDOWSKICH

Liturgia, będąc jednocześnie zbawczym działaniem Boga i kultycznym działaniem człowieka, stoi w służbie Boga żywego, który ustawicznie realizuje swój plan zbawienia człowieka. Liturgia Starego Przymierza była zbudowana na przymierzu synajskim. Na Synaju inicjatorem przymierza był Bóg, znany pod nowym imieniem „Jahwe” Jego partnerem zaś była wspólnota dwunastu pokoleń izraelskich. Przymierze synajskie nie było jedynym, jakie Bóg zawarł z ludźmi. Wcześniejsze jednak przymierza były zawierane z poszczególnymi jednostkami: z Adamem, Noem czy Abrahamem¹ Teraz Jahwe uczynił naród izraelski swoją własnością. Lud zyskał świadomość, że jest ludem kapłańskim i ma prawo uczestniczyć w kulcie Najświętszego Boga²

Treścią liturgii hebrajskiej była celebrowanie przymierza zawartego u podnóża Synaju. Dokonywała się ona w ofiarniczych celebracjach świątynnych, w celebracji słowa Bożego w synagogach oraz przez celebracje liturgii domowej, gdzie na nowo, dzięki anamnezie liturgicznej, doświadczano obecności zbawiającego Boga. Celebrowanie Starego Przymierza dokonywała się również w licznych świętach żydowskich. Omówimy najważniejsze z nich. Ukazemy jednocześnie stosunek Chrystusa do tych świąt.

Ks. dr hab. KAZIMIERZ MATWIEJUK – wykładowca liturgiki w Wyższym Seminarium Duchownym Diecezji Siedleckiej; adres do korespondencji: Nowe Opole 173B, 08-110 Siedlce, skr. poczt. 100; e-mail: kmatwiejuk@siedlce.opoka.org.pl.

¹ Cz. J a k u b i e c. *Stare i Nowe Przymierze. Biblia i Ewangelia*. Warszawa 1961 s. 72; S. de D i e t r i c h. *Boży plan zbawienia*. Warszawa 1967 s. 35-38.

² J a k u b i e c. *Stare i Nowe Przymierze* s. 75.

I. ŚWIĘTA ŻYDOWSKIE JAKO FORMA CELEBRACJI PRZYMIERZA BOGA Z LUDŹMI

1 Szabat

Podstawowym doświadczeniem religijnym Izraelity jest szabat³. Jest to święto nad świętami, skupia on bowiem w sobie wszystkie inne święta coroczne, sam będąc świętem cotygodniowym. Szabat jest szczególnym darem Boga dla Izraela. Biblijny hymn o stworzeniu świata umieszcza go po sześciu dniach stworzenia. Bóg siódmego dnia odpoczywał. Szabat następuje po dniu stworzenia człowieka i jest dniem światła, bo zostało ukończone stwarzanie nieba i ziemi⁴.

Tradycja żydowska mówi, że człowiek zgrzeszył w dniu swego stworzenia. Bóg zapowiedział mu, że skoro skosztuje owocu z drzewa życia, umrze. Człowiek skosztował, więc musiał umrzeć. Wieczorem dnia szóstego zjawia się przed Bogiem szabat jako żywa obecność, wstawiająca się za człowiekiem, aby był zbawiony⁵.

Świętowanie szabatu rozpoczyna się w piątek przed zachodem słońca. Wówczas pani domu zapala dwie świece szabatowe. Tej czynności towarzyszy specjalne błogosławieństwo: „Dziękuję Ci, Panie Boże nasz, Królu wszechświata, który uświęciłeś nas swymi przykazaniami i nakazałeś nam zapalać świece szabatowe”⁶. Natomiast ojciec rodziny, wróciwszy z nabożeństwa w synagodze, odmawia błogosławieństwo na przyjęcie szabatu: „Nastał wieczór i nastał ranek dnia szóstego. Ukończone zostały niebo i ziemia i wszystkie ich zastępy. W siódmym dniu skończył Bóg swą pracę, którą podjął, i odpoczął w dniu siódmym od wszelkich zajęć, które wykonywał. Pobłogosławił Pan siódmy dzień, poświęcił go, gdyż w tym dniu

³ Zob. L. H o ñ d o. *Święta żydowskie w interpretacji Franza Rosenzweiga*. W: *Kalendarz żydowski – Almanach 1991-1992*. Warszawa 1990 s. 17-19; C. S c h e d l. *Historia Starego Testamentu*. T 2: *Lud Bożego Przymierza*. Tuchów 1996 s. 167-168; S. T r z e c i a k. *Literatura i religia u Żydów za czasów Chrystusa*. T 2. Lwów 1911 s. 42-62.

⁴ E. S t r y c h a r z. *Teologiczno-liturgiczne aspekty szabatu*. RBL 41. 1988 s. 394-407

⁵ Zob. A. C. A v r i l. *Szabat*. W: K. S t r z e l e c k a. *Szalom*. Warszawa 1987 s. 156.

⁶ *Kalendarz żydowski – Almanach* s. XXI: „Baruch ata adonaj elohejnu melech haolam aszer kidszanu bemicwotaw Weciwanu lehadlik nejr szabat”

odpoczął po całej pracy, którą wykonał stwarzając” (por. Rdz 1, 31–2, 3)⁷ Następnie wypowiada błogosławieństwo nad kielichem wina, który jest znakiem przymierza z Bogiem, i odmawia modlitwę zwaną *kiddusz*, czyli „poświęcenie”

Wszyscy członkowie rodziny w tym dniu są obecni w domu. W piątek wzięli kąpiel, założyli świąteczne ubrania i wezmą udział w dwóch świątecznych posiłkach. W piątek wieczorem i w sobotę w porze obiadowej będą spożywać specjalnie upieczony chleb, zwany *challa*, oraz ryby i mięso. W czasie tych posiłków przy świątecznym stole zaśpiewają hymny szabatowe.

Po wieczornym nabożeństwie synagogałnym dokonuje się w domu obrzędu *habdala*, tj. oddzielenia – przy użyciu wina i płomienia specjalnej świecy – świętości (*sacrum*) szabat od świeckości (*profanum*) rozpoczynającego się tygodnia. Dokonuje się to przez symboliczne spożycie wina czy innego napoju z przypraw korzennych⁸

W czasie trwania szabat nie wolno wykonywać żadnych prac, nawet powszednich: „Będziesz zważał na szabat, aby go święcić. Nie będziesz wykonywał żadnej pracy ani ty, ani twój sługa, ani twoja służebnica, ani twój syn, ani twoja córka, ani twój wół, ani twój osioł, ani żadne twoje zwierzę, ani obcy, który przebywa w twoich bramach” (Pwt 5, 12). Istotą szabat jest jednak nie tyle odpoczynek, ile raczej zatrzymanie pracy, aby celebrować ukończenie stworzenia, aby je kontemplować i przyjąć jako dar Boży. Człowiek ma sobie przypomnieć, że nie może być niewolnikiem pracy, bo choć przekształca naturę, to przecież nie jest jej panem⁹ Szabat jest cotygodniową celebracją stworzenia, wyzwolenia i przymierza. Dlatego jest on czasem wyłączonym z naturalnego biegu rzeczy, odcięty od zwykłych spraw dnia powszedniego. Uważa się go także za odbicie w świecie doczesnym Przyszłego Świata. Szabat kończy się w sobotę po zachodzie słońca wraz z ukazaniem się na niebie trzech gwiazd.

Tamże: „Wajehi erew wajehi boker jom haszisz. Wajichlu haszamajim wehaarec wekol ciwam, wajichol elohim bajom haszwiji melachato aszer asa, wajiszabat bajom haszwiji mikol, melachto aszer asa. Wajiwarejeh elohim et jom haszwiji wajikadejsz oto, ki bo szabat mikol melachto aszer bara elohim laasot”

⁸ A v r i l. *Szabat* s.158.

⁹ Tamże s. 159.

2. Pascha

W żydowskiej świadomości religijnej jest bardzo mocno zakorzenione przekonanie, że Bóg Izraela, Jahwe, dokonał szczególnej ingerencji w losy narodu izraelskiego. Dokonał jej na prośbę uciemżonych, którzy w niewoli egipskiej „narzekali na swoją ciężką pracę i jęczeli, a narzekanie na ciężką pracę dochodziło do Boga” (Wj 2, 23). Bóg wyprowadził Naród Wybrany z Egiptu i przez pustynię wprowadził do Ziemi Obiecanej. Dokonał się wielki Eksodus, Wielkie Przejście, Pascha.

Hebrajczycy obchodzili Paschę jeszcze w ziemi Kanaan, przed swoim wyjściem do Egiptu, w czasie pamiętnego głodu, który nawiedził ich kraj¹⁰ Pierwotnie *Pesach* było celebracją pasterską, w czasie której ofiarowano pierwociny stada. Na wiosnę, gdy plemiona nomadów kananejskich udawały się na poszukiwanie pożywniejszych pastwisk, pasterze zbierali się razem, by złożyć opiekuńczemu bóstwu baranka w celu uproszenia pomyślności dla ludzi i stad oraz obrony przed grożącymi na pustyni niebezpieczeństwami. Krwią zabitego baranka naznaczali namioty, aby broniła ich przed niszczącymi demonami. Istotnym dla świętowania *Pesach* był ryt krwi¹¹

Hebrajczycy ten stary zwyczaj nomadów z Kanaanu włączyli w służbę jedyne Boga. Obrzęd ten zyskał własne znaczenie i został związany z wyjściem z Egiptu¹² Jest tu również obecny ryt krwi.

Pan powiedział do Mojżesza i Aarona w ziemi egipskiej: „Dziesiątego dnia tego miesiąca niech każdy postara się o baranka dla rodziny [...]. Baranek będzie bez skazy, samiec, jednoroczny; wziąć możecie jagnię albo kozłą. Będziecie go strzec aż do czternastego dnia tego miesiąca, a wtedy zabije go całe zgromadzenie Izraela o zmierzchu. I wezmą krew baranka, i pokropią nią odrzwia i progi domu, w którym będą go spożywać. [...]. Krew będzie wam służyła do oznaczenia domów, w których będziecie przebywać. Gdy ujrzę krew, przejdę (*pesach*) obok i nie będzie pośród was plagi niszczycielskiej, gdy będę karał ziemię egipską” (Wj 12, 1-7, 13).

Z historycznym wydarzeniem Paschy Izraelitów z niewoli egipskiej jest związane jeszcze święto Przaśników. Pierwotnie było to wiosenne dzień-

¹⁰ J. W e l l h a u s e n. *Prolegomena zur Geschichte Israels*. Berlin 1905 s. 88.

¹¹ R. C a n t a l a m e s s a. *Pascha naszego zbawienia*. Kraków 1998 s. 16-17

¹² S. W y p y c h. *Niektóre tematy teologiczne Pięcioksięgu*. W: *Wstęp do Starego Testamentu*. Red. L. Stachowiak. Poznań 1990 s. 166-167; zob. S. Ł a c h. *Pochodzenie Paschy biblijnej*. W: *Księga Wyjścia*. Poznań 1964 s. 325-330.

czynne święto rolnicze plemion kananejskich. Izraelici, dziękując Bogu za żniwa jęczmienne, także ofiarowali Mu pierwociny jęczmienia w postaci praśników, czyli chleba wypieczonego z niekwaszonej mąki, z ciasta bez zakwasu, by nie zakwaszać nowego zbioru fermentem starego zapasu. Tradycja biblijna izraelskiego Święta Praśników przekazuje, że było ono obchodzone łącznie z Paschą. „Złożysz ofiarę paschalną ku czci Pana, Boga swego [...] Nie będziesz jadł wraz z nią chleba kwaszonego. Przez siedem dni będziesz jadł z tymi ofiarami praśniki – chleb upokorzenia, gdyż w pośpiechu wyszedłeś z ziemi egipskiej – abyś pamiętał o dniu wyjścia z ziemi egipskiej po wszystkie dni swego życia” (Pwt 16, 2-3). Praśniki związane z wydarzeniem Paschy z powodu pośpiechu. Żydzi w Egipcie nie mieli czasu na zakwaszenie chleba. Baranka paschalnego spożywali bowiem mając biodra przepasane i sandały na nogach, a zatem gotowi do drogi. „Spożywać będziecie pośpiesznie, gdyż jest to Pascha na cześć Pana. [...] Przez siedem dni spożywać będziecie chleb niekwaszony. [...]. Przestrzegać będziecie Święta Praśników, gdyż w tym dniu wyprowadziłem wasze zastępy z ziemi egipskiej” (Wj 11, 15-17). Izraelici ze świętowaniem tradycyjnych świąt Paschy i Praśników związali wydarzenie z historii zbawienia – wyjście z Egiptu¹³ Święto Paschy stało się nade wszystko wspomnieniem błogosławionego wyjścia z niewoli.

Po zburzeniu Świątyni jerozolimskiej zaprzestano składania ofiary paschalnego baranka. Nie mogąc wspólnotowo celebrować Paschy, Izraelici świętują ją w rodzinach. Nawiązując zaś do dawnego zwyczaju spożywania baranka, na ucztę paschalną przygotowują kawałek pieczonego mięsa z kością. Inne zwyczaje i obrzędy *Pesach* są kultywowane do dziś w niezmienionej formie¹⁴

Świętowanie Paschy żydowskiej rozpoczyna się 14 Nisan i trwa siedem dni. Charakterystyczną cechą obchodów Paschy jest zakaz jedzenia, a nawet posiadania chleba upieczonego na zakwasie, zwanego *chamec*. Dlatego podstawowym pożywieniem podczas świąt jest chleb praśny, *maca*. W czasie święta *Pesach* korzysta się ze specjalnych naczyń kuchennych i oddzielnej zastawy stołowej, gdyż używane w ciągu roku przedmioty wchłonęły *chamec*. W przypadku braku specjalnych naczyń dotychczas używane musia-

---

¹³ M. N a i m s k a. *Judaizm i Święta żydowskie*. „Znak” 39:1983 s. 261. Zob. X. L é o n D u f o u r. *Pascha*. W: *Słownik Nowego Testamentu*. Przeł. K. Romaniuk. Wyd. 2. Poznań 1975 s. 466-467.

¹⁴ C a n t a l a m e s s a. *Pascha naszego zbawienia* s. 35.

ły być wykaszerowane, oczyszczone przez wymoczenie wrzątkiem lub rozgrzanie do czerwoności¹⁵

Pierwszy wieczór Paschy, zwany Wieczorem Sederowym¹⁶, tj. przeżywanym według określonego porządku (*seder* – „porządek”), był czasem uczty. Na stole sederowym umieszczano trzy placki macy, pieczone jajko – symbol ofiary świątecznej, pieczonego baranka lub kawałek mięsa z kością, który symbolizował żertwę paschalną, miskę ze słoną wodą do maczania ziół, gorzkie zioła, przypominające gorycz niewoli, i kompot koloru czerwonego, bo taki był kolor cegły wypalanej w niewoli.

Podczas sederu wypijano cztery puchary wina, które odpowiadały radosnym wydarzeniom, jakich dokonał Bóg: uwolnienie od jarzma, wybawienie z niewoli, wyswobodzenie mocnym ramieniem oraz uczynienie z uwolnionych ludu Bożego:

„Powiedz synom izraelskim: Ja jestem Pan! Uwolnię was od jarzma egipskiego i wybawię was z niewoli i wyswobodzę was wyciągniętym ramieniem i przez surowe kary. I wezmę sobie was za mój lud, i będę wam Bogiem, i przekonacie się, że Ja, Pan, Bóg wasz, uwolniłem was spod jarzma egipskiego” (Wj 6, 6-7).

Uczta sederowa ma własny rytuał¹⁷ Rozpoczyna się od błogostawieństwa Boga za święto (*kadesz*). Po nim następuje rytualne obmycie rąk (*rechac*) i spożywanie gorzkich ziół (*maror*). Następnie ojciec rodziny, spełniając obowiązek przekazania swoim dzieciom historii wyzwolenia z Egiptu, odpowiada na serię „obrzędowych” pytań najmłodszego z uczestników uczty. Ten zaś pyta o to, czym ten wieczór różni się od wszystkich innych? Czy może faktem jedzenia praśnego chleba i gorzkich ziół? A może faktem spożywania na stojąco, a nie na siedząco? Dlaczego w święto Paschy zanurzamy chleb w słonej wodzie, gdy zwykle tak nie czynimy? Ta seria niewinnych pytań zmierza do przygotowania ojcowskiej odpowiedzi, która wskazuje na istotną różnicę, jaka istnieje między przeżywanym obrzędem a jego głębokim, soteryjnym znaczeniem. Obrzęd paschalny jest przecież celebrazją zbawienia¹⁸

¹⁵ Tamże s. 36.

¹⁶ H. N u s s b a u m. *Przewodnik judaistyczny*. Warszawa 1893 s. 242-244; K. Strzelecka (*Szalom* s. 55-59) opisuje ucztę sederową przeczytą w Tel Awiwie.

¹⁷ H o ñ d o. *Święta żydowskie* s. 19.

¹⁸ Zob. C a n t a l a m e s s a. *Pascha naszego zbawienia* s. 39.

Ojciec, odpowiadając na pytania, wygłasza obrzędową *haggadę*¹⁹ Przypomina w niej dramatyczną przeszłość Narodu Wybranego: Byliśmy niewolnikami faraona w Egipcie i stamtąd wyprowadził nas Pan, Bóg nasz, potężną mocą i wyciągniętym ramieniem. Naszemu Panu winniśmy wdzięczność za odzyskaną wolność. Dlatego po *haggadzie* śpiewa się psalmy *Hallelu*, by zaraz po nich wypić trochę wina i kilka kropel słonej wody, która przypomina gorzki pot niewolniczej pracy. Dotąd wszyscy uczestnicy uczytali. Teraz zajęli miejsca przy stole i w nastroju radości zaczęli spożywać pobłogosławiony chleb (*macot*), pieczone z kością mięso i zioła.

Na stole sederowym stawiano kielich wina dla proroka Eliasza, którego przyjscia jako zwiastuna Mesjasza należy oczekiwać w każdej chwili. Nadzieja spełnienia tego przyjscia była zawarta w słowach pożegnania, które uczestnicy wieczerzy sederowej wymieniali między sobą: „Przyszły rok w Jerozolimie” Na zakończenie uczyt, przed odczytaniem końcowego fragmentu *haggady*, spożywano ostatni kawałek macy (*afikoman*). Obrzęd obmycia rąk pachnącą wodą zamykał właściwą ucztę. Tymczasem ojciec przygotowywał czwarty kielich, tzw. kielich błogosławieństwa. Nad nim odmówił specjalną modlitwę błogosławieństwa. Biesiadnicy pijąc z tego kielicha dziękowali Bogu za Jego łaskawość i dobroć²⁰

W czynnościach kultycznych związanych z celebracją Paschy aktualizuje się przeszłość, która jednocześnie rodzi nadzieję nowego wybawienia z niewoli i pogłębia wiarę w Mesjasza, Boga Zbawiciela. Żydzi celebrując Paschę czynią to w świadomości, że jej najgłębszy sens polega na oczekiwaniu na Mesjasza, który dokona ich ostatecznego odkupienia.

3. Szawuot

To święto było też nazywane Świętem Tygodni, Zielonymi Świętami lub Pięćdziesiątym dniem po Passze, a świętowano je siódmego dnia miesiąca *Siwan* (maj/czerwiec). Oznaczało ono koniec zbioru jęczmienia i początek zbioru pszenicy. Pierwotnie było związane z kulturą agrarną plemion kananejskich. Izraelici najprawdopodobniej zapożyczyli je od Kananejczyków. Odtąd ryt tego święta polegał na złożeniu Bogu darów z pierw-

---

¹⁹ R. B o n f i l. *Haggada de Pasah*. Milano 1962 s. 37-45; zob. B. M o k r z y c k i. *Droga chrześcijańskiego wtajemniczenia*. Warszawa 1983 s. 386-391.

²⁰ N a i m s k a. *Judaizm i Święta żydowskie* s. 262.

szych zbiorów żniwnych²¹: „Będziesz obchodził Święto Tygodni, pierwocin żniwa pszenicy” (Wj 34, 22), a datą dla tego święta stał się siódmy tydzień od dnia, kiedy sierp zaczął żąć jęczmień (Pwt 16, 9-12).

Święto Tygodni ma charakter radosny i wszyscy powinni w nim uczestniczyć. Z czasem do wdzięczności za żniwa dochodzi przy świętowaniu *Szawuot* motyw historiozbowczy, mianowicie wyzwolenia spod jarzma niewoli egipskiej. To spowodowało umieszczenie w żydowskim kalendarzu liturgicznym tego święta po zakończonych obchodach Święta Przaśników. Wyjście z niewoli, Pascha, to są pierwociny zbawienia. Potrzebne jest dojrzewanie do pełnego wyzwolenia. Drogą do niego jest przymierze zawarte pod Synajem. Bóg bowiem po to wyprowadził Izraela z Egiptu, aby dać mu Dar Tory. Zbieżność czasowa obchodów Święta Tygodni z zawarciem przymierza sprawiły, że Izraelici *Szawuot* będą obchodzić jako święto odnowienia przymierza. *Szawuot* jest pełnią w stosunku do Paschy. A to oznacza, że zewnętrzne wyzwolenie nie jest celem Bożych działań, jest natomiast zapowiedzią wyzwolenia wewnętrznego. Gdyby Izrael doświadczył tylko wyzwolenia z Egiptu, a nie otrzymał Tory, nie byłoby to aż tak ważne wydarzenie. Właśnie po wyjściu z niewoli egipskiej Izraelowi potrzebne było dojrzewanie, dorastanie do Daru Tory, która otworzyła dostęp do prawdziwej wolności. Tora jest jarzmem Pana, prawem wyzwalającym. Będąc jarzmem, jest jednak znacznie lżejsze niż jarzmo niewoli egipskiej. W Egipcie było ciężkie jarzmo faraonów, tu lekkie i słodkie jarzmo Tory²²

Sposób świętowania *Szawuot* określa Księga Kapłańska (23, 17-20):

Przyniesiecie z waszych siedzib po dwa chleby do wykonania nimi gestu kołysania, każdy z dwóch dziesiątych efy najczystszej mąki, kwaszone. To będą pierwociny dla Pana. [...] Kapłan wykona nimi przed Panem gest kołysania razem z chlebami pierwocin, razem z dwoma barankami.

Do świątyni więc przynoszono w pięćdziesiątym dniu po szabacie Pesachowym pierwsze dojrzałe owoce i chleb upieczony z najlepszej mąki. Wieśniacy zbierali się w największym mieście danego okręgu i stamtąd wspólnie nieśli swe chleby i pierwsze dojrzałe owoce do świątyni jerozolimskiej, gdzie lewici witali ich pieśniami²³

²¹ W y p y c h. *Niektóre tematy teologiczne Pięcioksięgu* s. 165.

A. C. A v r i l. *Święta żydowskie*. W: S t r z e l e c k a. *Szalom* s. 164.

²³ N a i m s k a. *Judaizm i Święta żydowskie* s. 263.

Dziś świętuje się *Szawuot* w synagodze, gdzie celebruje się liturgię słowa, na którą składają się czytania ze zwoju Tory, mianowicie Dziesięć Przykazań, oraz rozdziału wstępnego Księgi Ezechiela, mówiącego o doznanej przez proroka wizji tronu Bożego. Czyta się także Księgę Rut. Nawrócenie Moabitki Rut na judaizm jest nawiązaniem do dnia upamiętniającego objawienie Tory, jej zaś lojalność jest symbolem lojalności Izraela wobec Tory. Ponadto akcja tej księgi wiąże się z czasem żniw, a potomek Rut, król Dawid – jak głosi tradycja – zmarł 7 *Siwan*, w okresie żniw. Na cześć Tory i teofanii synajskiej śpiewa się w synagodze liczne hymny.

W Jerozolimie po nocnym czuwaniu, połączonym ze studiowaniem Tory, ortodoksyjni Żydzi udają się przed świtem do Ściany Zachodniej Świątyni, tzw. Ściany Płaczu, aby modlić się w cieniu zburzonej narodowej świętości. Przyjął się zwyczaj przystrajania synagogi zielenią i kwiatami. Natomiast w domu jada się potrawy z mleka, ponieważ Żydzi po otrzymaniu Tory pod Synajem podlegali już nowym przepisom pokarmowym i przez czas potrzebny do rytualnego zabicia bydła mogli żywić się tylko mlekiem²⁴

4. *Sukkot*

Sukkot, czyli Święto Kuczek, zwane także Świętem Namiotów lub Zbiorów, upamiętnia namioty, w których synowie Izraela mieszkali na pustyni po wyjściu z Egiptu. Obchód tego święta rozpoczyna się 15 dnia miesiąca *Tiszri* (wrzesień/październik) i trwa przez siedem dni. Święto *Sukkot* przechodziło pewną ewolucję tak w zakresie treści, jak i sposobu świętowania. Pierwotnie było to kananejskie święto rolnicze. Potwierdza to Księga Sędziów (9, 27), która wspomina, że podczas winobrania mieszkańcy kananejskiego Sychem obchodzili swe święto, urządzając zabawy, jedząc i pijąc. Jest to pierwotna forma Święta Zbiorów.

W kalendarzu żydowskim pojawiło się podobne święto, chociaż jego treść jest wybitnie monoteistyczna, a klimat świętowania stanowi pragnienie okazania wdzięczności jednemu Bogu: „Będiesz obchodził Święto Tygodni, pierwocin, żniwa pszenicy i Święto Zbiorów przy końcu roku” (Wj 34, 22). Była to uroczystość dziękczynna za szczęśliwe zbiory. Data obchodu zależała od aktualnego rytmu prac na polu. W tym dniu Izraelita powinien

---

²⁴ A. U n t e r m a n. *Żydzi. Wiara i życie*. Łódź 1989 s. 234.

„pokazać się przed obliczem Pana” (Wj 34, 24). Później, w biblijnej tradycji Izraela, głównym motywem tego święta stało się upamiętnienie mieszkania Izraelitów w namiotach podczas ich wędrówki do Ziemi Obiecanej. Świętowaniu tej uroczystości towarzyszą różne symboliczne obrzędy²⁵ Pierwszym symbolem Święta Namiotów jest namiot (*sukka*), szałas z gałęzi, w którym Izraelici winni mieszkać przez siedem dni, „aby pokolenia wasze wiedziały, że kazałem synom Izraela mieszkać w szałasach, kiedy wyprowadziłem ich z ziemi egipskiej. Ja jestem Pan, Bóg wasz” (Kpł 23, 43). Pierwotnie uczestnicy faktycznie mieszkali w szałasach. „Czytano z księgi Prawa Bożego dzień w dzień. Przez siedem dni obchodzono święto, a dnia ósmego, zgodnie z przepisem, odbyło się zgromadzenie uroczyste” (Ne 8, 18). Dziś stawia się małe szałasy na balkonach, w ogrodach i na ulicach. Czasem umieszcza się tam łóżko, na którym śpi przynajmniej głowa rodziny, a wszyscy spożywają tam symboliczny posiłek dzienny. Szałas nie może być ani za duży, ani za mały. Ma przypominać konieczność pokory wobec Stwórcy. Szałas ma być nietrwały, uczyniony z gałęzi, by w ten sposób przypominać, że prawdziwym mieszkaniem dla człowieka jest sam Bóg.

Drugim symbolem Święta Namiotów jest woda. Po sześciu miesiącach suszy Izraelici tęsknią za wodą, oczekują z utęsknieniem deszczu. W czasach Świątyni był znany obrzęd czerpania wody z sadzawki Siloe. Tę wodę przez siedem dni procesjonalnie wnoszono do Świątyni i wylewano na ołtarz. Procesji towarzyszyła radość, która wyrażała się w tańcach, muzyce i śpiewie, a w nocy w płonących pochodniach. Uczestników tego obrzędu ogarniała wprost religijna ekstaza. Było to jakby wylanie Ducha Bożego, dlatego w tradycji żydowskiej panuje przekonanie, że kto nie był świadkiem rozradowania podczas czerpania wody, ten nigdy nie widział prawdziwej radości.

Trzecim rytem Święta Namiotów jest celebracja czterech rodzajów roślin, które Żydzi związują w jeden bukiet i procesjonalnie niosą do synagogi. Są to: palma, mirta, wierzba i etrog (odmiana cedru)²⁶ Symbolizują one kolejno różne osoby, z których składa się naród Izraela: jedni w tym narodzie studiują Torę, ale nie żyją według jej wskazań, nie praktykują jej; inni natomiast praktykują zasady zawarte w Prawie Pana, chociaż Tory systema-

A v r i l. *Święta żydowskie* s. 165-166.

²⁶ F. T h i e l e. *Święta religijne żydów, chrześcijan i muzułmanów* Warszawa 1995 s. 15-16.

tycznie nie studiują; trzeci rodzaj ludzi stanowią ci, którzy z pasją studiują Torę i skrupulatnie ją praktykują; ostatnia kategoria osób to ludzie, którzy jeszcze nie przejawiają żadnego zainteresowania Prawem Pańskim. Związanie symbolicznych gałęzi razem wyraża prawdę, że aktualnie naród jest złożony z tak różnorodnych ludzi, ale przyjdzie dzień, kiedy wszyscy będą gorliwie studiować Torę i jeszcze bardziej gorliwie ją praktykować. Stanie się tak na skutek dobrego przykładu. Jedni będą się zmieniać pod dobrym wpływem drugich. Ten bukiet, zwany *lulaw*, podczas recytowania *Hallelu* każdego z siedmiu dni święta podnoszono do góry i nim kołysano²⁷

Najbardziej uroczystym dniem święta Sukkot jest ostatni, siódmy dzień. Jest on nazywany wielkim dniem. W nim celebruje się tzw. *Hoszana rabba*. Tego dnia, w czasie procesji z *lulawem* dookoła *bimy*, czyli podestu, z którego odczytuje się Torę, wierni recytują modlitwy *Hoszana*, będące wołaniem o Boże zbawienie. *Sukkot* już objawia Boże zbawienie, jest antycypacją jego eschatologicznej pełni²⁸

5. *Rosz Ha-Szana*

Oznacza początek roku, nie upamiętnia jednak żadnego wydarzenia historycznego związanego z dziejami Narodu Wybranego. Bóg podczas tego święta jest sławiony jako Stworzyciel i Król Wszechświata. W Nim wspa- niale łączy się sprawiedliwość z miłosierdziem. Już poprzedzający *Rosz Ha-Szana* miesiąc *Elul*, który jest wstępem do roku świąt żydowskich, jest czasem refleksji nad sobą, okazją do uczynienia rachunku sumienia i obudzenia skruchy za uczynione zło. Przez cały ten miesiąc w synagodze odzywa się róg barani, zwany *szofar*²⁹ Jego głos ma wewnątrznie zaniepokoić człowieka i uaktywnić jego myślenie o wartościach duchowych.

Głos *szofaru* rozbrzmiewa codziennie po rannych modlitwach, z wyjątkiem szabatu i dnia bezpośrednio poprzedzającego *Rosz Ha-Szana*, który jest uważany także za dzień sądu. Od niego zależy pomyślność w nadchodzącym roku. Mimo to przeżywa się go w nastroju radości, gdyż Najświętszy przebacza wszelkie winy. Na święto więc należy wykąpać się, ostrzyć włosy i założyć odświętny strój. Posiłek tego dnia, rozpoczynający się od

²⁷ S c h e d l. *Historia Starego Testamentu* s. 172-173.

²⁸ A v r i l. *Święta żydowskie* s. 165.

²⁹ M. S t r z e m s k i. *Szofar czyli „Trąbki”* „Znak” 39:1983 s. 271- 272.

błogosławieństwa *kiddusz*, składa się ze słodkich potraw, które mają symbolizować pomyślność w ciągu całego roku. Spożywa się chleb z miodem i owoce także oblane miodem. Ze świętem *Rosz Ha-Szana* jest związane życzenie, którym obdarowuje się spotkanych ludzi: „Obyście zostali zapisani na dobry rok (*leszana towa tikkatewu*)”³⁰

Dość powszechnym zwyczajem związanym ze świętem *Rosz Ha-Szana* jest ryt *taszlich*. Wypełnia się go poprzez odmówienie kilku modlitw, zwanych *selihot*, przy źródle wody. Towarzyszy temu wypróżnienie kieszeni, co symbolizuje strząsanie z siebie grzechów i topienie ich w wodzie. Recytuje się przy tym werset biblijny: „Ulituje się znowu nad nami, zetrze nasze nieprawości i wrzuci w głębokości morskie wszystkie nasze grzechy” (Mi 7, 19).

Po *Rosz Ha-Szana* następują Dni Pokuty, podczas których każdy człowiek powinien podjąć najwyższy wysiłek, aby uzyskać przebaczenie. Nie wystarczą tu tylko dobre uczynki, konieczna jest wewnętrzna skrucha i żal za grzechy. Najbardziej znane spośród tych dni to *Post Gedaliasza*, *szabat Szuwa* i *erew Jom Kippur*. *Post Gedaliasza* przypomina podstępne zamordowanie, podczas wspólnego posiłku, babilońskiego naczelnika prowincji judzkiej przez Iszmaela z judzkiego królewskiego rodu. To wydarzenie spowodowało niewolę wielu Izraelitów. *Post* ten przypomina o konieczności zadośćuczynienia za nadmierne uleganie pokusom. *Szabat Szuwa* oznacza powrót do Boga przez skruchę i gorliwszą służbę Najwyższemu. *Erew Jom Kippur* jest już bezpośrednim dniem przygotowania do Dnia Pojednania³¹

6. Jom Kippur

Jest to Dzień Pojednania i stanowi szczytowy punkt czasu pokuty i oczekiwania Bożego przebaczenia³². W tym dniu Żydzi indywidualnie i jako naród mają okazję do oczyszczenia się ze swoich grzechów i otrzymania przebaczenia. A Bóg przebacza tym, którzy potrafią przebaczyć swoim winowajcom. Dlatego uczestnicy *Jom Kippur* docierają do ludzi skrzywdzonych i próbują się z nimi pojednać. Swoje próby ponawiają przynajmniej trzykrotnie, bo dopiero wtedy są zwolnieni od dalszych kroków, gdyby te usiłowania nie doprowadziły do faktycznego pojednania.

³⁰ U n t e r m a n. *Żydzi* s. 212; N a i m s k a. *Judaizm i święta żydowskie* s. 268.

³¹ S c h e d l. *Historia Starego Testamentu* s. 173-176.

³² N u s s b a u m. *Przewodnik judaistyczny* s. 251-254; H o ń d o. *Święta żydowskie* s. 22; U n t e r m a n. *Żydzi* s. 213-218.

W przeddzień Dnia Pojednania należało się wykąpać. Ta kąpiel jest także symbolicznym oczyszczeniem od wszelkiej rytualnej nieczystości. W *Jom Kippur* obowiązuje zakaz mycia się, namaszczenia, współżycia seksualnego i noszenia obuwia skórzanego. Obowiązuje ścisły całodzienny post. Nabożeństwo synagogałne rozpoczyna się wieczorem wniesieniem Tory. Zgromadzeni mężczyźni, mimo wieczornej pory, zakładają tałesy, choć zwykle używa się ich tylko w ciągu dnia. Czasem narzucają na siebie jeszcze białą suknię, *kittel*, która oznacza najpierw całun grobowy, a następnie czystość i odpuszczenie grzechów. Kantor Dnia Pojednania w modlitwie otwierającej nabożeństwo prosi Boskiego Gospodarza oraz zgromadzenie o pozwolenie sprawowania modłów razem z grzesznikami tu zebranymi. Na szczególną uwagę w rytuale *Jom Kippur* zasługuje obrzęd *Kol Nidrei*, polegający na uwolnieniu uczestników Dnia Pojednania od uczynionych ślubów i podjętych kiedyś przyrzeczeń religijnych, o których mogli zapomnieć³³

Całonocne modlitwy są połączone z publicznym wyznawaniem grzechów. Odmawia się hymny wyrażające ludzką niedoskonałość i bezmiar Bożego miłosierdzia oraz wspomina zmarłych. Dla uczczenia pamięci zmarłych rodziców zapala się świecę. Przez cały następny dzień, aż do zmroku, trwają w synagodze długie nabożeństwa. Kończy je dźwięk *szofaru*.

W czasach Świątyni sprawowano w tym dniu ryt dwóch kozłów. Jednego z nich przeznaczano na ekspiacyjną ofiarę dla Jahwe, na drugiego zaś arcykapłan wkładał ręce wyznając grzechy i winy Izraela. Tego kozła wypędzano na pustynię (Kpł 16, 8-10). W *Jom Kippur*, raz w roku, arcykapłan wchodził do Świętego Świętych z krwią cielca, nad którym odprawiono „ekspiację” za siebie, rodzinę i naród, i skrapiał nią Arkę Przymierza. Wówczas też wymawiał imię Boga, słynny tetragram IHWE. Arcykapłan wymawiał go tak głośno, że – według przekonania żydowskiego – aż w Jerychu było słychać³⁴

---

³³ D. K a c. *Kol Nidre*. W: *Almanach żydowski 1997-1998*. Warszawa 1998 s. 79-87. Odmawiano wówczas następującą modlitwę: „Boże, wszelkie nasze ślubowania i przysięgi, i klątwy, i skargi uważaj za niebyłe, nieważne... Za wszystko, co czyniliśmy dla własnego dobra, wyrażamy skruchę... Nasze ślubowania nie są ślubowaniami, nasze zakazy nie są zakazami, nasze przysięgi nie są przysięgami... Boże, wysłuchaj nas”

³⁴ A v r i l. *Święta żydowskie* s. 167.

II. CHRYSZTUS WOBEC ŚWIĄT ŻYDOWSKICH

Celebracja przymierza Boga z ludźmi trwa. Dokonuje się w liturgii. Jest ciągle obecna w świętach, które obchodzą starsi bracia w wierze w Boga żywego, oczekujący przyjścia Mesjasza, oraz w świętach chrześcijańskich. Wspólną ich treścią jest Boży plan zbawienia.

Dzieło odkupienia ludzi oraz uwielbienia Boga, rozpoczęte przez wielkie dzieła Boże, spełnione wśród ludu Starego Przymierza, urzeczywistnił Chrystus przez Paschalne Misterium swojej błogosławionej męki, zmartwychwstania i chwalebного wniebowstąpienia³⁵

Święta chrześcijańskie nie są prostą kontynuacją celebracji Starego Przymierza. Ich treść jest pełniejsza. Ojciec Niebieski w Chrystusie wypełnił plan swojej woli. Wcielony Syn Boży oraz posłany Duch Święty ustawicznie prowadzą człowieka mocą słowa Bożego i łaski sakramentów świętych w centrum wydarzeń zbawczych. Dzięki temu człowiek otwiera się na współpracę z Bogiem i przyjmuje Jego dar zbawienia (KKK 1066).

1. *Chrystus jest Panem szabatu*

Jezus „w szabat wszedł do synagogi” (Łk 6, 6). „W dzień szabatu udał się swoim zwyczajem do synagogi” (Łk 4, 16). Jezus obchodził szabat ze swymi współbraćmi. W synagodze głosił słowo Boże, które zabezpiecza obchód szabatu przed rytualizmem. Podczas nabożeństwa szabatowego objawił swoją mesjańską godność i misję: „Dziś spełniły się te słowa Pisma, któreście słyszeli” (Łk 4, 21). Jezus, wcielony Syn Boży, nazwał się Panem szabatu. Jego ofiara krzyżowa, a zwłaszcza zmartwychwstanie, dokonane pierwszego dnia po szabacie, uczyniły ten dzień dniem świętym. Chrześcijanie świętują go jako prawdziwie dzień Pański³⁶

W doświadczeniu chrześcijańskim niedziela jest przede wszystkim świętem paschalnym (DD 8). Szczegółowe treści tego dnia wskazują na jego wieloaspektowość i komplementarność. Niedziela bowiem jest nie tylko „dniem Pańskim”, ale także „dniem Chrystusa” „dniem Kościoła” „dniem człowieka” oraz „dniem nad dniami”

³⁵ *Katechizm Kościoła Katolickiego [KKK].* Poznań 1994 nr 1067

³⁶ J a n P a w e ł II. *List apostolski „Dies Domini” o świętowaniu niedzieli [DD].* Poznań 1998.

Dzień Pański ma wymiar historiozbawczy i rozpoczął się aktem stworzenia nieba i ziemi. „Bóg widział, że [te] były dobre” (por. Rdz 1, 10.12). Dniem Pańskim, w najgłębszym tego słowa znaczeniu, jest dzień nowego stworzenia, czyli dzień zmartwychwstania Chrystusa. Zmartwychwstały Chrystus to *Kýrios*, Pan nowego, odkupionego stworzenia. A dzień Jego tryumfu to *d z i e ń P a ń s k i*, *Kyriaké heméra*³⁷

Niedziela jest *d n i e m C h r y s t u s a*, który zmartwychwstał „pierwszego dnia po szabacie” (por. Mt 28, 1; Mk 16, 2, 9; Łk 24, 1, J 20, 19; J 20, 1). Tego dnia Zmartwychwstały ukazał się uczniom na drodze do Emaus (por. Łk 24, 13-35) i objawił się jednocześnie jedenastu Apostołom (por. J 20, 19).

Dzień Pański jest również *d n i e m K o ś c i o ła*³⁸ W Kościele jest obecny Duch Święty, którego wylanie dokonało się w dniu Pańskim. Paraklet ożywia i buduje Kościół. Duch Święty spowodował zbawczą eksplozję Kościoła³⁹

Niedziela jest także *d n i e m c z ł o w i e k a*, ponieważ jest dla niego dniem radości, odpoczynku i solidarności. Radość wyraża się w specjalnej, bo liturgicznej formie jego świętowania. Odpoczynek zaś pozwala człowiekowi wyrwać się z rytmu codziennych zajęć, czasem bardzo go pochłaniających, by mu uświadomić, że wszystko, w czym uczestniczy, jest dziełem Boga i ciągle aktualnym zadaniem na jego dni powszednie (por. DD 65). Budowanie zaś braterskiej wspólnoty w dniu Pańskim jest realizowane przez wspólnotowe przeżycie Eucharystii oraz angażowanie się w dzieła miłosierdzia, działalność charytatywną i apostołską (por. OWMR 49).

Niedziela jest *d n i e m n a d d n i a m i* (dniem dni). Nie dlatego, jakoby był koniecznością cykli kosmicznych, do których odwołuje się często religia naturalna i ludzka kultura, ale dlatego że niedziela przypomina i uobecnia dzień zmartwychwstania Chrystusa. Przez to objawia właściwy sens czasu i narzuca własny rytm ludzkim miarom czasu, stając się wektorem, który przenika czas i prowadzi ku drugiemu przyjściu Chrystusa (por. DD 75).

³⁷ S. C z e r w i k. *Teologia Dnia Pańskiego*. „Wiadomości Diecezjalne Podlaskie” 6:1985 s. 181-196.

³⁸ A. R o j e w s k i. *Dzień Chrystusa – Dzień Kościoła. Teologiczno-pastoralne aspekty świętowania niedzieli*. RBL 41:1988 s. 415-426.

³⁹ E. O z o r o w s k i. *Kościół*. Wrocław 1984 s. 44-45.

W dniu Pańskim przymierze Boga z ludźmi jest celebrowane w różnych czynnościach liturgicznych, najpełniej w Eucharystii. W niej, dzięki anamnezie, mocą Ducha Świętego uobecnia się sakramentalnie całe zbawcze dzieło Jezusa Chrystusa. Udział uczestników w tej celebracji dokonuje się przez osobowe spotkanie z Nim w słowie Bożym, a zwłaszcza w Komunii sakramentalnej⁴⁰

2. Chrystus wobec święta Paschy

W pierwszy dzień Przaśników przystąpili do Jezusa uczniowie i zapytali Go: „Gdzie chcesz, żebyśmy Ci przygotowali Paschę do spożycia?” On odrzekł: „Idźcie do miasta, do znanego nam człowieka, i powiedzcie mu: Nauczyciel mówi: Czas mój jest bliski: u ciebie chcę urządzić Paschę z moimi uczniami” Uczniowie uczynili tak, jak im polecił Jezus, i przygotowali Paschę. Z nastaniem wieczoru zajął miejsce u stołu razem z dwunastu (Mt 26, 17-20).

Chrystus podczas wieczerzy paschalnej, odbytej ze swymi uczniami w Wieczerniku w przeddzień swojej śmierci, ustanowił Eucharystię⁴¹ Dokonał tego zachowując rytuał wieczerzy paschalnej⁴² W czasie *sederu* Jezus wziął chleb i wypowiedział błogosławieństwo: „Błogosławiony jesteś Panie, Boże nasz, Królu wszechświata, dobywający chleb z ziemi”⁴³ Następnie połamał go i podawał swoim uczniom mówiąc: „Bierzcie i jedzcie, to jest Ciało moje” (Mt 26, 26). Potem wziął kielich, a po wypowiedzeniu błogosławieństwa: „Błogosławiony jesteś, Panie, Boże nasz, Królu wszechświata, Stworzycielu owocu winorośli”⁴⁴ podał uczniom, zachęcając ich: „Pijcie z niego wszyscy, to jest moja Krew Przymierza” (Mt 26, 27). Eucharystia jest Nowym Przymierzem. W ten sposób Chrystus wypełnił Stare Przymierze, ustanawiając Przymierze Nowe we krwi swojej. Stare Przymierze w świetle Nowego jawi się jako cień dóbr przyszłych (Hbr 10), obraz (Hbr 8, 5) i odbicie dawnej świątyni (Hbr 9, 24) oraz obraz czasu teraźniejszego (Hbr 9, 9). Jezus „stał się poręczycielem lepszego

⁴⁰ K. M a t w i e j u k. *Teologia niedzieli jako motywacja uczestnictwa wiernych w niedzielnej Eucharystii*. „Wiadomości Diecezjalne Podlaskie” 5:1990 s. 153-162.

⁴¹ J. D r o z d. *Ostatnia Wieczerza nową Paschą*. Katowice 1977 s. 81.

⁴² H. H a a g. *Vom alten zum neuen Pascha*. Stuttgart 1971.

⁴³ *Almanach żydowski 1997-1998* s. XXXI: „Baruch ata adonaj elohejnu melech haolam hamoci lechem min haarec”

⁴⁴ Tamże: „Baruch ata adonaj elohejnu melech haolam bore pri hagafen”

przymierza” (Hbr 7, 22), które jest wieczne, powszechne i zapewniające sprawiedliwość wewnętrzną⁴⁵

Słowa konsekracji wypowiedziane przez Chrystusa nad winem (Mk 14, 24; Mt 26, 28) nawiązują wyraźnie do przymierza synajskiego. Występuje niemal identyczność Jego słów z Wieczernika: „To jest moja Krew Przymierza” ze słowami Mojżesza pod Synajem: „Oto Krew przymierza, które Jahwe zawarł z wami na podstawie wszystkich tych słów” (Wj 24, 8). Tam jednak wylano krew cielców, na Golgocie Chrystus wylał swoją Krew na odpuszczenie grzechów⁴⁶

Obrzędowość wieczerzy sederowej wywarła duży wpływ na kształtowanie się celebracji chrześcijańskiej Wieczerzy Pańskiej. Charakterystyczne dla żydowskiej uczyty paschalnej elementy, takie jak: chleb praśny, wino, mycie rąk, łamanie chleba i picie kielicha, także odmawianie błogostawieństw i dziękczynień, są stosowane w chrześcijańskiej liturgii eucharystycznej⁴⁷

Wielka Noc, noc paschalna, w której Chrystus powstał z martwych, stała się dźwigarem nowego porządku religijnego. Dla pierwszych chrześcijan dzień zmartwychwstania Chrystusa stał się fundamentem późniejszych obchodów liturgicznych. Ustalenia związane z datą Paschy określiły ruchomy rytm uroczystości obchodzonych w roku liturgicznym.

W związku z antyczną tradycją uroczystość Wielkanocy obchodzi się nie w dniu 14 Nizan, jak praktykowali kwartodecymanie i starożytne Kościoły Azji Mniejszej, ale w pierwszą niedzielę po wiosennej pełni księżyca, jak to praktykował Kościół rzymski, a co potwierdził, rozstrzygając spór o świętowanie Paschy, papież Wiktor (189-199)⁴⁸ Tę datę upowszechnił Sobór w Nicei w 325 r. Pascha chrześcijańska jest więc świętem ruchomym. Jej obchód jest związany z dniem zmartwychwstania Chrystusa. Może przypadać w okresie między 22 marca a 25 kwietnia⁴⁹

---

⁴⁵ D r o z d. *Ostatnia Wieczerza nową Paschą* s. 147.

⁴⁶ Tamże s. 148.

⁴⁷ L. M y c i e l s k i. *Modlitwy Ostatniej Wieczerzy i ich wpływ na powstanie modlitw eucharystycznych*. RBL 21:1968 s. 345-351; J. B r a g a n c a. *Struktura modlitwy eucharystycznej*. W: *Eucharystia*. Poznań 1986 s. 255-268.

⁴⁸ C a n t a l a m e s s a. *Pascha naszego zbawienia* s. 111-115.

⁴⁹ M. S t a r o w i e y s k i. *Ze świata wczesnego chrześcijaństwa*. Pelplin 1998 s. 177.

3. *Chrystus wobec innych świąt żydowskich*

Niektóre treści żydowskiego święta *Szawuot* są obecne w chrześcijańskim święcie Pięćdziesiątnicy paschalnej. Obchodzone w pięćdziesiątym dniu po Passze jest dniem ożywienia nadziei mesjańskich. Jest dziękczynieniem za dar Tory, istotnym bowiem celem wyjścia z Egiptu było objawienie Prawa i jego przyjęcie przez lud Izraela. Św. Augustyn, komentując Pięćdziesiątnicę Izraelitów, stwierdził, że „lud Izraela otrzymywał Prawo wyryte palcem Bożym wyobrażającym Ducha Świętego. Podobnie też pięćdziesiątego dnia po męce Pana naszego Jezusa Chrystusa, która była Paschą prawdziwą, sam Duch Święty został zesłany na uczniów”⁵⁰

Teofania na Synaju jest zstąpieniem Ducha Jahwe. On zstąpił w ogniu, aby wyryć Dziesięć Słów życia, by przekazać Mojżeszowi Torę spisana i Torę ustną. Jest to ten sam Duch, którego Jezus zesłał na apostołów w Wieczerniku po swoim zmartwychwstaniu, aby doprowadził uczniów do pełnej prawdy.

Jezus przyszedł, aby wykonać wszystko, co odnosiło się do Niego w Pismach. Tora Ducha, która od tysięcy lat jest rozkoszą Izraela, żyje prawdziwym życiem w Jezusie Chrystusie. Tora to Jezus żyjący, a Jezus to żyjąca Tora. Ciało Chrystusa, podobnie jak Tora, daje życie. Torę można spożywać⁵¹ Żywiąc się słowem Bożym stajemy się listem napisanym nie atramentem, lecz Duchem Boga żywego, nie na kamiennych tablicach, lecz na żywych tablicach serc (por. 2 Kor 3, 3).

Tora jest drogą, którą Bóg wybrał, aby prowadzić lud Izraela do świętości. Celem wszystkich przepisów moralnych i kultowych jest: „Bądźcie świętymi, bo Ja jestem święty, Pan, Bóg wasz” (Kpł 19, 2). Świętość ta jest oparta na miłości: „Będiesz miłował Pana, Boga twojego, z całego serca, z całej duszy swojej, ze wszystkich swych sił” (Pwt 6, 5) oraz: „Będiesz miłował bliźniego swego jak siebie samego. Ja jestem Pan” (Kpł 19, 18). Paraklet zesłany na apostołów w dniu Pięćdziesiątnicy jest sprawcą świętości. Jest Uświęcicielem. On jest Duchem miłości.

Jezus Chrystus obchodził także Święto Namiotów, *Sukkot*. To w tym dniu, na tle rytualnej wody czerpanej z sadzawki Siloe, któremu towarzyszyła wielka radość, wołał: „Jeśli ktoś jest spragniony, a wierzy we Mnie, niech przyjdzie do Mnie i pije! Jak rzekło Pismo: Strumienie wody żywej popłyną

⁵⁰ Cyt. za: B r a t E f r a i m. *Jezus. Żyd praktykujący*. Kraków 1994 s. 356.

⁵¹ Tamże.

z jego wnętrza. A powiedział to o Duchu, którego mieli otrzymać wierzący w Niego; Duch bowiem jeszcze nie był dany, ponieważ Jezus nie został jeszcze uwielbiony” (J 7, 37-39).

Do symboliki namiotów nawiązuje święto Przemienienia Pańskiego:

Po sześciu dniach Jezus wziął z sobą Piotra, Jakuba i Jana i zaprowadził ich samych osobno na górę wysoką. Tam przemienił się wobec nich. Jego odzienie stało się lśniące białe tak, jak żaden folusznik na ziemi wybielić nie zdoła. I ukazał się im Eliasz z Mojżeszem, którzy rozmawiali z Jezusem. Wtedy Piotr rzekł do Jezusa: „Rabbi, dobrze, że tu jesteśmy; postawimy trzy namioty: jeden dla Ciebie, jeden dla Mojżesza i jeden dla Eliasza” Nie wiedział bowiem, co należy mówić, tak byli przestraszeni. I zjawił się obłok, osłaniający ich, a z obłoku odezwał się głos: To jest mój Syn umiłowany. Jego słuchajcie (Mk 9, 2-7).

Żydowskie święto Nowego Roku, *Rosz Haszana*, jest początkiem dni nawrócenia Narodu Wybranego do Boga. Następujące po nim dziesięć dni pokuty, *aseres jemej teszuwa*, kończą się Dniem Pojednania – *Jim Kippur*. Jego obchodom towarzyszył ryt dwóch kozłów, a arcykapłan dokonywał pokropienia Arki Przymierza, w Miejscu Najświętszym w Świątyni jerozolimskiej, krwią cielca.

Chrystus, zjawiwszy się jako arcykapłan dóbr przyszłych, przez wyższy i doskonalszy, i nie ręką – to jest nie na tym świecie – uczyniony przybytek, ani nie przez krew kozłów i cielców, lecz przez własną krew wszedł raz na zawsze do Miejsca Świętego, zdobywszy wieczne odkupienie. Jeśli bowiem krew kozłów i cielców oraz popiół z krowy, którymi skrapia się zanieczyszczonych, sprawiają oczyszczenie ciała, to o ile bardziej krew Chrystusa, który przez Ducha wiecznego złożył Bogu samego siebie jako nieskalaną ofiarę, oczyści wasze sumienia z martwych uczynków, abyście służyć mogli Bogu żywemu. I dlatego jest pośrednikiem Nowego Przymierza, ażeby przez śmierć, poniesioną dla odkupienia przestępstw, popełnionych za pierwszego przymierza, ci, którzy są wezwani do wiecznego dziedzictwa, dostąpili spełnienia obietnicy (Hbr 9, 11-15).

Skuteczność tej ofiary daje moc sakramentom świętym, zwłaszcza chrztu oraz pokuty i pojednania, gdzie grzesznik doświadcza miłosiernej miłości przebaczącego Boga i pojednania z Kościołem (KKK 1422). Metanoja, nawrócenie się do Boga i pojednanie z ludźmi, jest podstawową treścią chrześcijańskiego Wielkiego Postu. On wprowadza chrześcijan w przeżywanie tajemnicy paschalnej Chrystusa, wokół której koncentrują się wszystkie obchody roku liturgicznego.

Tajemnica Chrystusowej Paschy uobecnia się sakramentalnie w Eucharystii, która jest celebracją zbawczej ofiary Chrystusa, arcykapłana Nowego

Przymierza. Ta ofiara jest za zbawienie całego świata. Jest ona skuteczną ofiarą odkupienia. W liturgii jest uobecniana pod postacią znaków mocą Ducha Świętego. Doroczny obchód tajemnicy paschalnej Chrystusa w Triduum Paschalnym stanowi szczyt roku liturgicznego.

ZAKOŃCZENIE

Boży plan zbawienia, stanowiący istotną treść Starego i Nowego Przymierza, był realizowany na różne sposoby. Zbawienie w Starym Testamencie było wyrażane za pomocą różnych metafor, które stanowiły soteryjną interpretację wydarzeń, jakich Bóg dokonywał w historii Narodu Wybranego⁵²

Znakiem ścisłego zjednoczenia Izraelitów z Jahwe było przymierze synajskie. Zawarł je Jahwe z plemionami izraelskimi, które oswobodził z niewoli egipskiej. W tym przymierzu zostały zawarte Boże obietnice i zobowiązania Izraelitów do zachowania przepisów prawa⁵³

Świadomość przebywania Boga z Izraelem była inspiracją dla różnych świąt żydowskich. Jedne z nich, jak Pascha, Święto Tygodni oraz Święto Namiotów, były związane z pielgrzymowaniem do Jerozolimy, do przybytku Pana. Inne były świętami niepielgrzymkowymi. Ich treścią było także przymierze Boga z Narodem Wybranym, celebrowane we wspólnotach synagogalnych lub rodzinnych.

Chrystus zrealizował plan swojego Ojca przez własną ofiarę krzyżową i chwalebne zmartwychwstanie. Uczynił to z posłuszeństwa wobec Ojca (Flp 2, 8) i z miłości do człowieka. Chrystus bowiem „umarł za nas, gdyśmy byli jeszcze grzesznikami” (Rz 5, 8).

Treścią świąt chrześcijańskich jest tajemnica paschalna Chrystusa. Jej celebracja w różnych obchodach liturgicznych dokonuje się nie przez przypominanie wydarzeń zbawczych, ale poprzez ich uobecnianie. Dzieje się to w sposób sakramentalny, a zatem za pomocą znaków, które określił Chrystus lub z Jego woli wybrał Kościół. Zarówno święta żydowskie, jak i święta chrześcijańskie są anamnezą Bożych działań zbawczych.

⁵² W J. R o s ł o n. *Zbawienie człowieka w Starym Testamencie*. Warszawa 1970 s. 41-48.

⁵³ J a k u b i e c. *Stare i Nowe Przymierze* s. 72.

BIBLIOGRAFIA

- A v r i l A. C.: Szabat. W: K. S t r z e l e c k a. Szalom. Warszawa 1987 s. 156.
- A v r i l A. C.: Święta żydowskie. W: K. S t r z e l e c k a. Szalom. Warszawa 1987.
- B o n f i l R.: Haggada de Pasah. Milano 1962.
- B r a t E f r a i m: Jezus, Żyd praktykujący Kraków 1994.
- C a n t a l a m e s s a R.: Pascha naszego zbawienia. Kraków 1998.
- C z e r w i k S.: Teologia Dnia Pańskiego. „Wiadomości Diecezjalne Podlaskie” 6:1985 s. 181-196.
- D i e t r i c h S. de: Boży plan zbawienia. Warszawa 1967
- D r o z d J.: Ostatnia Wieczerza nową Paschą. Katowice 1977
- H a a g H.: Vom alten zum neuen Pascha. Stuttgart 1971.
- H o Ń d o L.: Święta żydowskie w interpretacji Franza Rosenzweiga. W: Kalendarz żydowski – Almanach 1991-1992. Warszawa 1990.
- J a k u b i e c Cz.: Stare i Nowe Przymierze. Biblia i Ewangelia. Warszawa 1961
- J a n P a w e ł II. List apostołski „Dies Domini” o świętowaniu niedzieli. Poznań 1998.
- K a c D.: Kol Nidre. W: Almanach żydowski 1997-1998. Warszawa 1998 s. 79-87
- Kalendarz żydowski – Almanach 1991-1992. Warszawa 1990.
- Katechizm Kościoła Katolickiego. Poznań 1994.
- L é o n D u f o u r X.: Pascha. W: Słownik Nowego Testamentu. Przeł. K. Romaniuk. Wyd. 2. Poznań 1975 s. 466-467
- Ł a c h S. Pochodzenie Paschy biblijnej. W: Księga Wyjścia. Poznań 1964 s. 325-330.
- M a t w i e j u k K.: Teologia niedzieli jako motywacja uczestnictwa wiernych w niedzielnej Eucharystii. „Wiadomości Diecezjalne Podlaskie” 5:1990 s. 153-162.
- M o k r z y c k i B.: Droga chrześcijańskiego wtajemniczenia. Warszawa 1983.
- M y c i e l s k i L.: Modlitwy Ostatniej Wieczerzy i ich wpływ na powstanie modlitw eucharystycznych. RBL 21 1968 s. 345-351
- N a i m s k a M.: Judaizm i Święta żydowskie. „Znak” 39:1983 nr 2-3 s. 261 nn.
- N u s s b a u m H.: Przewodnik juaistyczny Warszawa 1893.
- O z o r o w s k i E.: Kościół. Wrocław 1984.
- R o j e w s k i A.: Dzień Chrystusa – Dzień Kościoła. Teologiczno-pastoralne aspekty świętowania niedzieli. RBL 41 1988 s. 415-426.
- R o s ł o n W J.: Zbawienie człowieka w Starym Testamencie. Warszawa 1970.
- S c h e d l C.: Historia Starego Testamentu. T. 2: Lud Bożego Przymierza. Tuchów 1996.
- S t a r o w i e y s k i M.: Ze świata wczesnego chrześcijaństwa. Pelplin 1998.

- S t r y c h a r z E.: Teologiczno-liturgiczne aspekty szabat. RBL 41.1988 s. 394-407
- S t r z e l e c k a K.: Szalom. Warszawa 1987.
- S t r z e m s k i M.: Szofar czyli „Trąbki” „Znak” 39:1983 s. 271- 272.
- T h i e l e F.: Święta religijne żydów, chrześcijan i muzułmanów. Warszawa 1995.
- T r z e c i a k S.: Literatura i religia u Żydów za czasów Chrystusa. T. 2. Lwów 1911.
- U n t e r m a n A.: Żydzi. Wiara i życie. Łódź 1989 s. 234.
- W e l l h a u s e n J.: Prolegomena zur Geschichte Israels. Berlin 1905.
- W y p y c h S.: Niektóre tematy teologiczne Pięcioksięgu. W: Wstęp do Starego Testamentu. Red. L. Stachowiak. Poznań 1990 s. 166-167.

THE CELEBRATION OF THE COVENANT OF GOD WITH PEOPLE IN THE JEWISH FEASTS

S u m m a r y

The paper seeks to show the celebration of the covenant of God with people in Jewish feasts. The salvational plan of God in the Old Testament was carried out within the confines of the history of the Chosen People. Various events which Yahweh performed among His people had a soteriological character. These salvational events were celebrated in numerous feasts, especially on the day of Sabbath, during the Passover, the feast of Weeks or Booths, and in other feasts. Their contents were salvational interventions of God.

Christ fully carried out the salvational plan of His Father. It is through His offering on the cross and His glorious resurrection that He had redeemed the whole world. He established a New Covenant in His blood with all mankind. The content of the Christian feasts is a paschal mystery. A common element both for the Jewish and Christian feasts is the anamnesis of God's salvational actions.

Translated by Jan Kłos

Słowa kluczowe: święta żydowskie, przymierze, plan zbawienia, anamneza.

Key words: Jewish feasts, covenant, plans of salvation, anamnesis.